

**ՏԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԿՈՄՊԵՏԵՆՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
Պապիկյան Ա. Ռ.**

Հոդվածում ներկայացված են ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների մասնագիտական կոմպետենտությունները (կարողունակությունները): Պրոֆեսիոնալ պատրաստությունը արդյունավետ կլինի միայն այն ժամանակ, երբ կներառի գիտելիքների համակարգ, գործունեության հիմնական միջոցներ, աշխարհայացքի ձևավորում, որոնք հետագայում կկազմեն ապագա մասնագետի կոմպետենցիաների բաղադրիչները:

Բանալի բառեր. կոմպետենտություն, մանկավարժական պրակտիկա, գիտելիքներ, կարողություններ, տեսական և գործնական պատրաստվածություն:

Արդիականություն: Ներկայումս հանրության ուշադրության կենտրոնում է բարձրագույն կրթության արմատական բարեփոխումների իրականացումը, որը նոր, ավելի բարձր խնդիրներ է առաջադրում ուսումնական գործընթացի կատարելագործման ուղղությամբ: Ուստի մասնագիտական կրթության ոլորտում պահանջվում են պետական մակարդակով բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում: Կրթության և, մասնավորապես, մանկավարժության ոլորտում կատարված բարեփոխումներն այսօր պահանջում են մանկավարժի այնպիսի պատրաստվածություն, որտեղ կհամակցվեն հին մանկավարժության լավագույն ավանդույթները և նորի առավելությունները: Եվ դա է պատճառը, որ ներկայումս կտրուկ աճել է բարձր որակավորում ունեցող, ստեղծագործական մտածողությամբ օժտված ուսուցիչների պահանջարկը, որոնք ընդունակ են ժամանակակից աշխարհում դաստիարակել ներդաշնակորեն զարգացած և մրցունակ անհատ: Նման

խնդիրներ կարող են լուծել միայն իրապես կոմպետենտ ուսուցիչները, որոնք ունեն ստեղծագործական և ոչ ստանդարտ մտածելակերպ, ցանկացած բարդ իրավիճակում կարող են վստահ որոշումներ կայացնել, առաջարկել մանկավարժական խնդիրների գրագետ լուծումներ [2]:

Նշված գործընթացը պատասխանատու խնդիրներ է առաջադրում բուհական համակարգին, այդ թվում՝ ֆիզիկական կուլտուրայի ոլորտում պատրաստել բարձրորակ մասնագետներ: Այն ներկա հասարակության սոցիալական պահանջն է: Ապագա մանկավարժի գործունեության արդյունավետությունը կախված է այն հանգամանքից, թե բուհում սովորելու տարիներին ինչ մասնագիտական կոմպետենտություններ է ձեռք բերել: Մանկավարժական հետազոտություններում գոյություն ունեն տարբեր մոտեցումներ «Կոմպետենտություն» (կարողունակություն) հասկացության մեկնաբանման վերաբերյալ: Կոմպետենտության սահմանման բոլոր մոտեցումները փաստում են, որ դրանք ձևավորվում և արտահայտվում են պրակտիկայում [17,18]:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ուսումնասիրել ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների մասնագիտական կոմպետենտությունները: Նպատակի իրականացման համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝

1. ուսումնասիրել ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների մասնագիտական կոմպետենտությունները,
2. փաստաթղթերի, գրական աղբյուրների ուսումնասիրություն, վերլուծություն և ընդհանրացում:

Հատուկ մասնագիտական պատրաստվածության համար արդի պրոֆեսիոնալ կրթության մեջ օգտագործվում է «Կոմպետենտություն» հասկացությունը, որն արտահայտում է ուսանողի տեսական և գործնական պատրաստվածության միասնությունը՝ ուղղված մանկավարժական գործունեության իրականացմանը և նրա պրոֆեսիոնալիզմի որակավորմանը [8, 10, 16]:

Օ. Վ. Ռոմանովան [16] կոմպետենտություն ասելով հասկանում է գիտելիքի և իրավիճակի միջև կապ ստեղծելու կարողություն, ինչպես նաև պրակտիկ գործողությունների իրականացման հնարավորություն, պահանջվող գիտելիքների համակարգի հայեցակարգի առկայություն, հետևաբար՝ ըմբռնում, համապատասխան մտածողության տիպ, որը

թույլ կտա օպերատիվ կերպով խնդիրներին կամ առաջադրանքներին տալ համապատասխան ընթացք:

Վ. Ա. Սլաստենինի, Ի. Ֆ. Իսակի, Ա. Ի. Միշենկոյի, Ե. Լ. Շիյանովի [17] կարծիքով մանկավարժի մասնագիտական կոմպետենտությունն արտահայտում է իր տեսական և գործնական պատրաստվածությունը մանկավարժական գործունեության ընթացքում և բնութագրում է նրա պրոֆեսիոնալիզմը: Հետևաբար, կոմպետենտությունն արտացոլվում է գործունեությունում:

Մանկավարժական կոմպետենտության ձևավորման գործընթացն ուղղված է ուսանողների կողմից գիտելիքների ձեռքբերմանը, կարողությունների տիրապետմանը, ինչպես նաև ինքնադրսևորման ընդունակությունների զարգացմանը [6, 11, 15]:

Գրականության մեջ հանդիպում է երկու հասկացություն՝ կոմպետենցիա և կոմպետենտություն [1, 5, 19]:

«Կոմպետենտություն» հասկացությունը փոխկապակցված է «Կոմպետենցիա» հասկացության հետ, այսինքն՝ պահանջների մի շարք, որոնք պետք է կիրառվեն մասնագիտական գործունեության ոլորտում: Լայն առումով ֆիզիկական կուլտուրայի մասնագետների կոմպետենտությունը ներառում է մասնագիտական հոգեբանամանկավարժական գիտելիքներ, կարողություններ, որոնք անհրաժեշտ են՝ իրականացնելու ուսումնադաստիարակչական, ֆիզկուլտուրային-առողջարարական և մարզական-զանգվածային կազմակերպչական գործունեություն: Տարբեր տարիների մասնագիտական կոմպետենտության հիմնախնդիրներով զբաղվել են տարբեր հեղինակներ [3,17, 18]:

Ս. Ա. Խազովան [20] առաջարկում է առանձնացնել ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ոլորտի մասնագետների կոմպետենտության երեք խումբ՝

1. ընդհանուր գիտական կոմպետենտություն, որը կրթության հիմքն է,
2. ընդհանուր մանկավարժական կոմպետենտություն,
3. հատուկ մասնագիտական կոմպետենտություն, որը բնորոշ է ֆիզիկական կուլտուրայի ոլորտի մասնագետին:

Ա. Ա. Դերկաչն [4] առանձնացնում է մանկավարժի մասնագիտական կոմպետենտության այն տեսակները, որոնք պրոֆեսիոնալիզմի հիմնական կողմերն են:

Մանկավարժի պրոֆեսիոնալիզմի **առաջին կարևոր կողմը** մանկավարժական գործունեության կոմպետենտությունն է, որը ներառում է՝

1. գիտելիքներ՝ ուսուցչի աշխատանքի էության, սովորողների տարիքային և հոգեբանական առանձնահատկությունների, դպրոցական ծրագրի առանձնահատկության և այլնի մասին:
2. մանկավարժական կարողություններ
 - կարողանալ վերլուծել մանկավարժական իրավիճակները, առաջադրել մանկավարժական համապատասխան խնդիրներ,
 - ընտրել, խմբավորել և արդիականացնել ուսումնական նյութը, կիրառվող միջոցները և մեթոդները,
 - տիրապետել մանկավարժական կանխատեսությանը (սովորողների վարք, առաջադիմություն, ֆիզիկական զարգացման մակարդակ և շարժողական պատրաստվածություն):

Մանկավարժի պրոֆեսիոնալիզմի **երկրորդ կողմը** մանկավարժական շփման (հաղորդակցական) կոմպետենտությունն է, որը ներառում է՝

- հաղորդակցման խնդիրների և միջոցների, ինչպես նաև մանկավարժական էթիկայի իմացություն,
- մանկավարժական կարողություններ. անհրաժեշտ է առաջադրել մի շարք խնդիրներ և շփման ընթացքում վերադասավորել դրանք, կարողանալ հաշվի առնել շփման համար այլ մասնակիցների դիրքորոշումները, գնահատել կոլեգաների փորձը, մասնակցել մանկավարժական համագործակցությանը և այլն,
- անձի կարևորագույն մասնագիտական հատկություններ՝ մանկավարժական տակտ, մանկավարժական զգացմունքայնություն, հուզական ինքնակարգավորում և այլն:

Մանկավարժի պրոֆեսիոնալիզմի **երրորդ կողմն** անձի ինքնուրույնության կոմպետենտությունն է, դրանք են՝

1. գիտելիքներ անձի հոգեբանության վերաբերյալ,
2. մանկավարժական կարողություններ.
 - ուսումնասիրել և ձևավորել սովորողների անձը,
 - կարողանալ ուսումնասիրել և զարգացնել անձնային հատկությունները,
 - կազմել և իրականացնել անձնական և մասնագիտական ինքնազարգացման պլաններ,

- կարողանալ տեսնել սեփական աշխատանքի ուժեղ և թույլ կողմերը, անհատական ոճի յուրահատկությունները, աշխատունակության պահպանումը և այլն,
 - մասնագիտական և մանկավարժական դիրքորոշում՝ ինքնավերլուծություն, անհատականության զգացում,
3. մասնագիտական կարևոր հատկություններ՝ նպատակասլացություն, մանկավարժական ռեֆլեքսիա և մանկավարժական ընդունակություններ՝ հասկանալ դիմացինին և ազդել նրա վրա:

Մասնագիտական կոմպետենցիաների ձևավորման նմանատիպ մոտեցում է առաջարկում նաև Ռ. Ռ. Մագոմեդովը և Լ. Ս. Կուտեպովան [12]՝ առանձնացնելով ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցչի կրթադաստիարակչական, կազմակերպչական, ֆունկցիոնալ և մեթոդական կոմպետենտություն:

Վ. Պ. Բեսպալկոն [3] առանձնացնում է տարբեր մասնագիտությունների «պրոֆեսիոնալ կայունություն» հասկացությունը: Հեղինակը գտնում է, որ մասնագիտական գործունեության գիտակցման համար կարևոր է կայունությունը:

Ըստ Վ. Ն. Դրուժինինի [5] տվյալների՝ հոգեբանական կայունության ցուցանիշներից են ինքնավստահությունը, պատասխանատվությունը, ոչ բարենպաստ իրավիճակներ հաղթահարելու կարողությունը, կազմակերպվածությունը, ակտիվ ինքնագիտակցումը, կյանքի հանդեպ դրական վերաբերմունքը և այլն: Համաձայն հեղինակի՝ այդ հոգեբանական կայունության ձևավորումը մասնագիտական կոմպետենցիաների ձևավորման բաղադրիչներից մեկն է:

Վերջին տարիներին գրականության մեջ մասնագետների պատրաստության ոլորտում հատուկ ուշադրություն է դարձվում նրանց գործունեության գնահատմանը՝ կիրառելով **պորտֆոլիո** մեթոդը, որը բնութագրվում է որպես անձի ինքնագնահատման մեթոդ [7]: Անձի ինքնագնահատման այն հիմքն է, որը կարգավորում է նրա վարքը և գործունեությունը: Պորտֆոլիոյի հիմնական նպատակը կրթական գործունեության ինքնավերլուծությունն է՝ ցույց տալով նրա արդյունքները և գնահատականը: Եվ այդ տեսանկյունից կարևորվում է պորտֆոլիոն, որը կարևորագույն մեթոդ է մասնագետների կոմպետենցիաների ձևավորման համար:

Ն. Վ. Մուխամետովյանովան [15] ֆիզիկական կուլտուրայի ապագա ուսուցիչների համար մասնագիտական կարևոր ցուցանիշներից է

համարում բարձր նվաճումներին ուղղված դրդապատճառների առկայությունը:

Գ. Ա. Շիշենկոն, Մ. Գ. Ֆարաֆոնովը [21] կարևորում են ուսանողների ուղղորդումը ապագա մասնագիտությանը, ինչպես նաև հոգեբանաֆիզիոլոգիական հատկությունների և դրանց մակարդակի ձևավորումը:

Ե. Վ. Կոնենան [9] ուսումնասիրել է ֆիզիկական կուլտուրայի մասնագետի մանկավարժական դիրքորոշման ձևավորման հոգեբանամանկավարժական պայմանները: Ըստ հեղինակի՝ մասնագետի մանկավարժական դիրքորոշման ձևավորման ռազմավարության հիմքում ընկած են անձի և մասնագիտական գործունեության միասնական համակարգված պատկերացումները: Ֆիզիկական կուլտուրայի մասնագետի մասնագիտական դիրքորոշումն ընդհանուր առմամբ դիտարկվում է մանկավարժական գործունեության և նրա առանձին բաղադրիչների հանդեպ վերաբերմունքով:

Լ. Ա. Կոստլապովան և Ն. Վ. Յունասևան [10] գտնում են, որ բարձր մակարդակի ուսուցիչներին բնորոշ է նաև պրոֆեսիոնալ-հետազոտական գործունեությունը, ինչը ենթադրում է մանկավարժական գործընթացը դիտարկել որպես պրոբլեմատիկ իրավիճակ, որը պահանջում է հիմնավորում, գործնական խնդրի արդյունավետ լուծման համար տեսական նոր տեղեկատվության որոնում, որտեղ պրակտիկան խթանիչ գործոն է սուբյեկտի ինքնակրթության և ինքնակատարելագործման գործընթացում: Մասնագիտական, հետազոտական գործընթացի զարգացումը հետազոտական կարողությունների ձևավորման ցուցանիշ է:

Ա. Գ. Մադժուգան [13, 14] ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների կոմպետենտության շարքում առանձնացնում է նրանց պատրաստվածությունն աճող սերնդի վալեոլոգիական դաստիարակության հանդեպ:

Ամփոփելով վերը նշված մասնագետների մասնագիտական պատրաստվածության ուղղությամբ կատարված աշխատանքները և վերլուծությունները՝ կարող ենք փաստել, որ ժամանակակից ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչը պետք է պատրաստ լինի իրականացնելու ուսումնական, կազմակերպչական, մանկավարժական, դաստիարակչական, սոցիալական, մշակութային, գիտամեթոդական, ղեկավարման, ֆիզկուլտուրային-առողջարարական, մարզական-զանգվածային գործունեություն: Այդ պատրաստվածությունը բնորոշվում է որպես ինտեգրված անձնային մասնագիտական

կրթություն՝ սուբյեկտի ընդունակությամբ, աճող սերնդի առողջ ապրելակերպի վարմամբ և դաստիարակմամբ, որտեղ ներառված են այնպիսի բաղադրիչներ, որոնք սահմանում են առողջ ստեղծագործական գործունեության հաջողությունը, դրանք են՝ հոգեբանամանկավարժական և առողջագիտական գիտելիքները և կարողությունները, դրդապատճառ ուղղությունները: Նրանք առաջարկում են այդ կարևոր որակի հետևյալ սահմանումը՝ որպես ֆիզիկական կուլտուրայի և առողջ ապրելակերպի ապագա ուսուցչի պատրաստվածության ուղենիշ: Մասնագիտական կոմպետենտությունը գիտելիքների, կարողությունների և գործնական հմտությունների փոխկապակցված միասնություն է, որն ապահովում է մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն՝ ուղղված կոնկրետ աշխատանքին պատրաստվելուն, և թույլ է տալիս գործնականում ցույց տալ սեփական ներուժը մասնագիտական գործունեությունում: Իսկ մանկավարժական պրակտիկան մասնագետների պատրաստության համակարգում այն գործընթացն է, որն անմիջապես նպաստում է ապագա մասնագետի պրոֆեսիոնալ կոմպետենտության ձևավորմանը:

Եզրահանգում: Մասնագետների պրոֆեսիոնալ պատրաստությունն արդյունավետ կլինի միայն այն ժամանակ, երբ այն կներառի գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների համակարգ, գործունեության հիմնական միջոցներ, աշխարհայացքի ձևավորում, որոնք կիրականացվեն շարունակական կրթության շրջանականերում և հետագայում կկազմեն ապագա մասնագետի կոմպետենցիաների բաղադրիչները: Մասնագիտորեն կոմպետենտ կարելի է անվանել այն ուսուցչին, որն օժտված է մասնագիտական գործունեության իրականացման համար բարձր տեսական գիտելիքներով, պրոֆեսիոնալ կարողություններով, հմտություններով ու ընդունակություններով և դրանց միջոցով կկարողանա բարձր մակարդակով ապահովել սովորողների կրթության ու դաստիարակության գործում կայուն և բարձր ցուցանիշներ: Իսկ նման մոտեցումը հնարավորություն կընձեռի ուսուցման և դաստիարակության գործընթացում կիրառել ուսուցման ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, նոր միջոցներ, մեթոդներ և գործիքակազմ:

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Папикян А. Р.

В статье представлены профессиональные компетенции учителей физической культуры. Профессиональное обучение будет эффективным только в том случае, если оно будет включать в себя систему знаний, основные средства деятельности, формирование мировоззрения, которое в дальнейшем сформирует компоненты компетенций будущего специалиста.

Ключевые слова: компетентность, педагогическая практика, знания, умения, теоретико-практическая подготовка.

PROFESSIONAL COMPETENCES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

Papikyan A. R.

The article presents the professional competences of physical education teachers. Vocational training will be effective only if it includes a knowledge system, basic means of activity, and the formation of a worldview, which will further form the components of the competencies of the future specialist.

Keywords: competence, pedagogical practice, knowledge, skills, theoretical and practical training.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բուդաղյան Ա. Ս., Կարաբեկյան Ս. Բ., Կոմպետենցիաների ձևավորմանն ուղղված կրթական ծրագրերի կառուցում և իրականացում: Մեթոդական ուղեցույց: Բարձրագույն կրթության ռազմավարական հետազոտությունների ազգային կենտրոն: Երևան: 2010: 110 էջ:
2. Ստեփանյան Ա. Գ. Ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցչի մասնագիտական-մանկավարժական կոմպետենտության բովանդակությունը: «Մանկավարժական միտք»: N 3-4, 2017: էջ 212-218:
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии М.: Педагогика. 1989. 192 с.

4. Деркач А. А. Педагогическое мастерство тренера. М.: ФиС. 1981. 375 с.
5. Дружинин В. Н. Современная психофизиология. М.: ИНФРА. 1999. 186 с.
6. Казарян Ф. Г. Вопросы компетентности в системе профессионального образования. //Проблемы педагогики и психологии. 2009. №2 (5). С. 11-15.
7. Калинина Л. В., Прохорова И. В. Организационно-методические аспекты компетентностного подхода в подготовке студентов вузов физической культуры к педагогической практике в школе //Ученые записки. 2010. N 6 . С. 31-34.
8. [Кашафутдинов М. С.](#) Подготовка будущего специалиста по физической культуре и спорту на основе портфолио. // Теория и практика физической культуры . 2011 . N 5. С. 14-16.
9. Конеева Е. В. Формирование педагогической позиции специалиста по физической культуре в процессе вузовской подготовки: Автореф. дис. канд. пед, наук. Москва. 2001. 22 с.
10. [Косолапова Л. А.](#), Юняева Н. В. Микроисследования как условие формирования исследовательской компетенции у будущих учителей культуры. // Теория и практика физической культуры. 2009. N 5. С. 17-24.
11. Крякина Е. В., Разова Е. В. Формирование профессиональной готовности студентов в процессе интеграции учебных дисциплин // Теория и практика физической культуры. 2011. N 3. С. 36-38.
12. Магомедов Р. Р., Кутепова Л. С. Методическая компетентность как компонент профессиональной подготовленности учителя физической культуры. // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2010. N 2. С. 26-30.
13. Маджуга А. Г. Здоровьесотворяющее образование как базовый концепт в структуре профессионально-прикладной подготовки будущего учителя. // Высшее образование сегодня. 2009. № 8. С. 86-90.
14. Маджуга А. Г., Ильясова Э. Н., Сладков С. Н. Формирование здоровьесозидающей (саногенной) образовательной среды в условиях современной школы: // Высшее образование сегодня. 2011. № 12. С. 63-66.
15. Мухаметзянова Н. В. Особенности мотивационной сферы будущих учителей физической культуры на разных этапах профессиональной

- подготовки /Н. В. Мухаметзянова // Теория и практика физической культуры. 2011. N 5. С. 23-26.
16. Романова О. В. Модель формирования профессиональной компетентности учителя. // Педагогика. 2012. № 2. С. 63-70.
 17. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Л. Педагогика. М.: Академия. 2002. 576 с.
 18. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста.// Высшее образование сегодня. 2004. № 3. С. 20 - 25.
 19. Фролов Ю. В., Махотин Д. А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование сегодня. 2004. № 8. С. 34-41.
 20. Хазова С. А. Профессиональная компетентность специалистов по физической культуре и спорту как показатель их конкурентоспособности. // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2008. № 1. С. 50-53.
 21. Шищенко Г. А., Фарафонов М. Г. Роль ценностно-мотивационной сферы личности в процессе профессиональной подготовки специалистов по физической культуре и спорту. // Теория и практика физической культуры. 2011. N 2. С. 18-20.

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Պապիկյան Ա. Ռ. – մանկավարժական գիտությունների թեկնածու
Հայաստանի ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պետական ինստիտուտ
Էլ. փոստ՝ arsen.papikyan@sportedu.am

Տրվել է խմբագրություն՝ 14.10.2021
Գրախոսվել է՝ 18.02.2022